

bi ga bil zbodel v srce, se zakotalil po tleh in obmolnil liki smrtno oplašen od kapi.

Udarec kladiva, odrlek treh prstov, obupen krik in prekuc po tleh — vsa ta, komaj dober trenutek trajajoča dejstva, so pometla na mah celo kovačnico.

Vsak, ki je hušnil preko praga vražje kovačnice, jo je ucvrl na lastno pest po grabi navzgor ali navzdol, da bi bil le poprej iz območja Frdancankovih čarovnij.

Kedaj in kako se je izkotal dolgi Urh iz kovačnice brez treh prstov na desnici, ni znal nikdo.

Kovač Joza je bil še daleč po končani polnočnici od doma, ko mu je odmevalo iz grabe in udarjalo na uho nabijanje kladiva po nakovalu. Pospešil je korak v negotovosti, kedo bi mu bil spustil vodo v njegovi odsotnosti.

Kladivo je udrihalo z vso močjo, vrata so bila na domu odpahnjena na stečaj in v kovačnici niti žive duše...

Joza je zastavil vodo in kladivo. Nočravnost delavnice je bila nedotaknjena. Šele posvit z leščerbo ga je poučil, da je imel nenapovedan obisk onih, katerim je doslej skrbno zapiral vrata. Krvavi madež na nakovalu in postavku, mlakuže krvi po tleh in konci treh človeških prstov so mu kričali v uho, da ga je maščeval udarec usode tako, kakor bi se sam nikdar ne bil.

Smejal se je stari Frdancank ono sveto noč dolgo na ves glas po kovačnici. Pušil je iz pipe do zore in se muzal zadovoljno sam pri sebi, ker je bil nočni vlomilec udarjen ter vidno zaznamovan do groba.

Videčnikovega Urha ni bilo zelo dolgo na spregled. Ko se je pa zopet pojavil pri fari, je na očiten ter pritajen smeh vseh tiščal desnico globoko v hlačni žep. Nikoli ni več razsajal po krčmah in se ponašal s svojo močjo in pretepaško neustrašenostjo.

Desnico je nosil in skrival v hlačnem žepu, kadar se je kretal po širši javnosti. Le kje daleč nad Hudim kotom, na planini, če je moral prijeti za toporišče sekire ter ročaj žage, je moral kazati sodrvarjem, kako je ob precejšen del 3 prvih prstov na desnici.

Ne Videčnikov Urh in ne Frdancankov Joza nista razglašala v svet, kaj se je odigralo v kovačnici ob potoku iz Hudega kota na samo sveto noč. Le samo Urhova brezprstna desnica je svarila po planinskih gozdovih, da je sveta noč za mir med ljudmi ter slavo božjo in ne za vlome in poškodovanje tuje lastnine!

★

Gosakov Rokič.

Gosakov Rokič iz Plaviča v Hrvat-skem Zagorju je bil iskan zidar in posebno spreten za peči ter štedilnike. Vedno je bil vedre narave in tako vzglednih besed, da ni bilo čuti iz njegovih ust nobene kletvice, kar je pri pravem Zagorcu velika redkost. Povedati je znal marsikatero čisto nedolžno in smešno, da se je nasmejal od srca vsak, ki ga je poslušal.

Naša babica mu niso rekli nikdar Gosakov, ampak Podbojev, kakor se je resnično pisal. Nas neuko in razposajeno deco so svarili stara majka prav resno, naj ne kliče mo blagega Rokiča — Gosak, ker bi nam lahko zameril, se skujal in odšel, ne da bi dogotovil začeto zidarsko delo. Nismo razumeli dobrotnege svarila in smo nalašč tiščali v ospredje Gosaka mesto pravilnega Podboja.

Pravi vzrok naše zbadljivke je bil Rokičev neusmiljeno spačeni in naravnost strašni nos. Konec nosu mu je nekaj odgriznilo in to, kar je nasilno manjkalo od nosa, mu je pačilo celi sicer tolikanj dobrovoljni obraz.

Rokič je pogruntal opomine babice, se jim nasmihal in je razodel nekega večera sam v pouk in zabavo, kako in

kaj se je zgodilo z njegovim nosom, ki ga je pretvoril iz Podboja v Gosaka.

Pojasnjeval nam je zadevo tako-le:

»Presneto bridka je, za večje praznike otepati mesto pečenke trdi koruzni kruh in krompir v oblicah. Zagorcu je vse na svetu, če se mu kadi za glavne svetke na mizi pečen puran. Kdor se ne masti za Božič ali Veliko noč s puranom, je berač in tega stanu noče biti že radi slabojezične sosesčine nobeden zagorski Hrvat.

Podboji smo bili in bomo ostali siromaki. Moj rajni oče bi že nam bil lahko oskrbel za praznike kaj pečnega, a je bil tako len in zanikern, da ni zmogel niti tega.

Da bi ne letel nanj očitek, da je ničvreden prosjak za Gospodovo rojstvo in vstajenje, si je pomagal iz zagate na njemu lasten, nepošten način. Nikakor mu ni hotelo v glavo, da ima sosed ali gospon po več pitanih puranov in njegova kočja s številno družino pa niti enega mršavega ne!

Prepričan sem, Bog mi ne zameri tega, da se niti pred spovednikom ni obtožil, če si je božala njegova družina za praznike okoruznjene želodce z ukradenimi pečenki.

Ne bila bi še tolika pregreha, če je izmikal sam, kjer je videl, da je preveč; vse graje in obsodbe vredno je bilo na njem dejstvo, da je navajal nas nedolžno deco k tatvini!

Bil sem vsled pomanjkanja zadostne prehrane s 14. letom zaostal v rasti in pravi slabič napram tovarišem istih let, ki so rasti pri polni skledi.

Blížali so se za moj štirinajsti rojstni dan prav zimski božični prazniki. Mati je tožila očetu, da ne bo za Božič pri hiši ne koruzne moke za kolač in ne krompirja v nezabeljenih oblicah.

Stari se je pretegaval po peči in rotil majko s kletvicami, naj se le pomiri. Vsako leto nam je še oskrbel najlepšega purana, tudi letos ne bo pozabil, kaj je treba pristnemu Zagorcu za tako velik in lep svetek.

lov. Mesaril je sam, žena je stala zraven in je pomagala držati posamezne ude. Z majhno sekuro je presekala hrbtnico. Vse odrezane kose je zmetal v močno podkurjen ogenj. Zgorelo je vse, le nekaj kosti je ostalo in te je vrzel venkaj na kompost. Nato je umil okrvavljeni kamen, obleko je shranil v škrinjo in pepel je posul po kompostu. Celotno mesarsko delo je trajalo do tretje ure zjutraj, nakar je legel k počitku in je mirno zaspal.

Po teh groznih besedah so žandarji Francu Bratušu napovedali aretacijo in so ga vklelili.

Šele po teh izpovedih in ko je bil mož že v verigah, se je vrnila od nekež žena.

Celotni prizor ji je bil nekaj povsem tujega in nepričakovane.

Kaj pravi žena?

Za zvezanim možem so se lotili žandarji žene, ki je koj skrajala vse tajila.

Predvsem so ji pokazali v škrinji najdeno obleko hčerke in na njej krvave madeže. Viničarka je vse lepo pojasnila in rekla:

»Letos za Veliko noč sva dobila od gospodarja Mihaela Predikaka 2 kg svinjskega mesa. Meso sem djala v skledo in to v škrinjo, ki je bila deloma napolnjena z žitom in ob-

leko. Skleda je bila počena. Kri je tekla iz razpoke in je bilo od nje mokro tudi zrnje.

Ko je odšla deklica z doma, ni imela te obleke na sebi, katero ste našli okrvavljeno v onile škrinji, ampak navadno drukano z lajbičem. Na glavi je imela žolt robec z rdečimi rožami.

Orožniki niso verjeli ženinemu pojasnilu. Prijemali so jo tako trdo, da se je ženski kar mešalo po glavi, saj jo je žandar udaril dvakrat za uho, ker je tajila.

Orožnik jo je tiral k sosedu Mencingerju, jo tamkaj zaprl in so doma še enkrat vse premetali. Tudi po drugi hišni preiskavi je Marija vse tajila, čeravno jo je mož nagovarjal, naj obstoji in žandarji so ji obetali manjšo kazen za slučaj odkritega priznanja. Žena se ni udala. Uklenili so jo poleg moža, a tudi tedaj je trdila:

»On lahko da je priznal, saj je slabe pameti. Jaz pa ne morem in ne bom, ker sem čisto nedolžna.«

Po aretaciji in v preiskavi.

Zakonca Bratuša so odvedli v verigah najprej na orožniško postajo na Ptujsko goro, od tamkaj v ptujske zapore in v Maribor, kjer so zbirali gradivo za obtožnico.

V času, ko sta bila Bratuša v preiskoval-

nem zaporu, so neprestano brskali žandarji in razne sodne komisije po viničariji v Preših. Ptujskogorski stražmojster je res izbrskal iz že omenjenega komposta neke preostanke kosti. Ostanki koščic so koj romali v Maribor kot nekaj silno obtežilnega.

Glede teh kosti je treba posebej naglasiti, da sta podala dva poklicana zdravniška izvedenca na zapisnik, da nikakor niso človeškega izvora. Tudi o onih krvavih madežih na v škrinji najdeni obleki trdita oba zdravnika, da ne gre za človeško kri.

Najdbo preostankov kosti je predložil mariborski preiskovalni sodnik Bratušu.

Dne 8. maja 1901 je dal Franc Bratuša mariborskemu preiskovalnemu sodniku na lastnoročno podpisani zapisnik pred obravnavo zadnje in res ljudožreko izjavo, ki se glasi:

»Hočem izpovedati še zadnje, česar sem se ravnal doslej. Ko sva rezala z ženo telo Hanike, nisva imela doma nič za jesti. Ko sem videl, da se v peč vrženo meso peče, sem se spomnil, kako sem čital v mladosti po raznih knjigah, da Indijanci in drugi divji narodi jedo človeško meso in ne umrjejo radi tega. Tudi mene je premagalo poželenje, da bi jedel od mesa, ki se peče v peči. Vzel sem glinasti krožnik in sem odrezal od steg-

In res! Nekega večera malo pred Božičem je zbral svoje po peči v lenobi razmetane ude, skočil na tla in me poklical:

»Rokič, stopi za menoj, da se pomeniva!«

Sledil sem mu pod razklopotano šupo. Čisto na samem mi je razlagal, da imajo letos na bližnjem gradu Miljana v posebnem kurniku kar celi regiment pitanih puranov. Šla bova v temni noči po nje in jih prinesla z zavitimi vratovi polno solno vrečo. Puranji kurnik je iz debelih hrastovih brun na podzidku.

Izdril bo iz podzidja debel kamen. Skozi luknjo bo stiščal mene v kurji hlev. Puran ne vidi v noči in se ne oglasi. Treba ga samo zagrabit tako le za vrat, zasukati dvakrat naokoli in po njem je. Najmanj trem najbolj debelim puranom moram zasukati na smrtno plat glave, jih poriniti skozi luknjo v zidu in vse drugo bo že oskrbel on, ki bo čakal zunaj na straži in odvrčal s pečenimi govejimi jetrami hude grajske pse.

Toliko zlobe je že tičalo v meni, da je naravnost silila na plan, ko mi je tolmačil oče načrt za izvedbo tatinske naloge. Še ponosen sem bil, da je stari zbral ravno mene za posel, ki bo oveselil celo družino za božične praznike.

Kakor sva se domenila, sva tudi izpeljala še isto noč. Oče si je ovezal pod suknjo solno vrečo ter vzel seboj težko kladivo in železni drog. Po skrbnem pregledu vseh okoliščin sva se priplazila na grajski dvor od one strani, kjer so stali vsi mogoči hlevi s kurniki vred. Oče je bil prepričan, da je najin posel povsem varen, ker psi čuvajo grad in ta je čisto skrit v temo.

Odpasal si je vrečo, pretipal podzidek trem kurnikom, skrbno poslušal in se lotil s kladivom in drogom onega podzida, ki je obetal najhitrejši popust.

Oče je izpodkapal neslišno. Komaj sem čakal, da me pocuka in me porí-

ne skozi izdolbino. Omet ni več prav držal, luknja je bila bliskoma narejena in že me je porinil stari skozi po purji plen. Nikjer se nisem veznil. Bil sem že čisto v hlevcu, ko se mi je zakadila plahatujoča pošast v obraz, me zgrabila s kljunom liki s kleščami za nos in zagagala iz polnega grla! V nepopisni grozi sem hušnil pokoncu, zagrabil gagača z obema rokama in ga skušal odtrgati z nosa.

Nenadno srečanje in spopad z gosakom mesto s puranom sta se odigrala v trenutku in že je gagal celi hlev iz deseterih in deseterih grl, da se je treslo tramovje in brnele hrastove brune. Gosji zlodeji so se drli, gosak napadlec se je namah oprostil iz mojega objema in me začel neusmiljeno obdelovati z močnimi udarci s perutnicama, ne da bi bil izpustil nos.

Bil sem ob vso moč in ob vsak preudarek v tako brezupnem položaju. Na gosji krik ter vik je buknil po dvorišču od gradu še strel!

V boju z gosakom sem čul še toliko, kako je skočil nekdo preko plota in so se bližali kurniku med srditimi kletvicami brzi koraki.

Gosi so klicale neprestano na pomoč, gosak mi je kar naprej stiskal s kljunom nos in me tako tolkel s peruti po obrazu, kakor bi mi hotel iztepsti še vid.

Še en strel v temno noč! Z glasnim odlopotom je nekdo odpahnil vrata na kurniku in pomeril s puško proti meni in gosaku.

Planil sem z živaljo v obrazu, ne meneč se za orožje in hotel skozi na stečaj odprte duri sam bogznaj kam.

Bliskoviti izpad je sicer onemogočil strel, a padel sem v moške roke, ki so me tako stresle, da je padel z obraza težki gosak s koncem mojega nosa dalje proč.

Sam oskrbnik Štefan Kosulja me je držal kakor sam ta hudi. Ko me je pretipal in dognal, da ima obračun z mladotnim tatom, mi je sunil glavo

med kolena in padala je njegova težka pest po mojem hrbtu in zadnjici, dokler sem dajal še sploh kak glas in znak življenja od sebe.

Sam nisem znal, kedaj je nehal z udarci, me pobral in odnesel kakor mačka omoteno miš v kuhinjo svojega stanovanja. Z vodnimi curki mi je privabil zopet zavest. Odprl sem sicer oči, vendar ni preostalo v meni toliko moči, da bi bil mogel zganiti samo z enim udom.

Pogled skoro na mrtvo ime zbitega mladca brez konca nosa in vsega krvavega po obrazu je presunil in omehčal strogega Štefana. Obrisal mi je z mokro cunjico lice, me vzel v naročje in me sukal proti luči, dokler me ni prepoznal.

Brez vsake besede me je odnesel v čumnato, me tamkaj odložil na slamnjo in pokrival s koco. Pustil me je samega, zaklenil vrata in z dvorišča so odmevali njegovi trdi koraki v smeri proti gosjemu kurniku.

Toliko še vem iz one noči, da se je kmalu vrnil v kuhinjo, kjer je pognal po tleh med nerazumljivim godrnjanjem očetovo kladivo in železni drog.

Drugo jutro mi je še enkrat opral obraz, namazal prikrajsani in razmesarjeni nos, ga obvezal in me pustil, dokler nisem zbral toliko popolne zavesti, da sem mu lahko izpovedal, kako je bil oče pravi tat in jaz samo slepo orodje v njegovih rokah.

Stregli so mi pri oskrbnikovih, da sem se hitro zlizal in pocelil, seve od gosaka oropanega konca nosa mi nikdo ni več vrnil.

Zaceljenega in zdravega me dobro srčni oskrbnik ni izročil v nadaljnjo postopanje občinskemu pandurju, in hvala mu večna! Obdržal me je na pristavi za pastirja dve leti pod najstrožjim zabičanjem, da ne smem domov. Ubogal sem in se ogibal vsakega stika z domačimi.

Zvedel sem, da je meni odpustil grajski oskrbnik, očeta pa je gнал pred sod-

na kose, katere sem položil na krožnik in sem pustil, da so se spekli. Nato sem jih pojedel. Skrnil sem to pred ženo, ker sem se sam sramoval tega dejanja. Žena je vendar morala opaziti, kar sem zagrešil. Nisem pozval žene, da bi tudi ona jedla.

Dne 10. maja je Bratuša preklical zgorajno izpoved, a jo je ponovil 11. maja z izgovorom, da je imel preklíc izvor v sramu.

Zaslišani Bratušev sin Franc je lepo izpovedal, da je bila Hanika ničvredna in da je vedno starše jezila. Da bi bila oče in mati sestro razkomadila in meso sežgala v hudo zakurjeni domači peči, njemu ni znanega ničesar in ni tozadevno nič videl in ne slišal.

Glavna razprava in dogodki po njej.

Mariborski državni pravdnik je na podlagi od preiskave zbranega gradiva sestavil obtožnico v smislu krivde obeh zakoncev.

Glavna razprava se je vršila 11. jun. 1901.

Naval občinstva na porotno dvorano je bil tolik, da je prosilo sodišče za pomoč mestno policijo.

Razprava ni trpela niti en dan, ker je že bila preiskava temeljita. Na razpravi ni prišlo do nikakih novih razkritij.

Franc Bratuša je vse priznal; žena je odklanjala vsako krivdo.

Vseh 12 porotnikov je enoglasno potrdilo obe glavni vprašanji. Na podlagi porotnega krivdoreka je bil obsojen Franc Bratuša v smrt na vešalih.

Mariji Bratuša so prisodili tri leta težke ječe, ker ni preprečila hudodelstva raztelesenja in sežiga trupla lastnega otroka.

Isti dan, ko je bila izrečena smrtna obsodba, se je sestel sodni dvor in je predložil Fr. Bratuša cesarju v pomiloščenje. Prošnja za pomiloščenje je utemeljena s tem, da je glavni krivec vse skesano priznal in je razkrinal krivdo žene, koje zločin bi bil lahko prikril.

Obsodbo Marije Bratuša je višje deželno sodišče v Gradcu potrdilo dne 10. julija 1901. Dne 25. julija so jo prepeljali iz mariborske ječnice v žensko kaznilnico v Begunje na Gorenjsko.

Francu Bratuša so naznanili pomiloščenje na dosmrtno ječo dne 24. avgusta 1901, kar je sprejel hvaležno na znanje. Odvedli so ga v mariborsko moško kaznilnico dne 28. avgusta 1901.

Potepuštvo Hanike in dokazana nedolžnost staršev.

Oče in mati sta se vicala vsak v svoji kaznilnici.

Kaj ter koliko je bilo resnice na strašnem — zverinskem zločinu?

Isti stražmojster s Ptujске gore, ki je tako lepo podprl z dokazi vse, kar je stalo zabeleženo v obtožnici o krivdi zakoncev Bratuša, je po preteku nekaj let povsem dobro razvozljaj, kje in kod se je potikala potepuštva udana deklina.

Hanika Bratuša se je klatila po pobegu z doma 16. IV. 1900 najprej pri sosedih. Uklanjala se je kot pastarica in znala lagati, da se je kar kadilo za njo.

Iz rojstnega kraja je krenila preko Konjic v Loče. Nastopala je pod raznimi imiškimi imeni. Službo je zapustila, kakor hitro je hotel gospodar pisati domov po poselsko knjižico. Služila je po par mesecev v Petrovčah in Braslovčah, kjer so jo izsledili julija 1902. Iz Braslovč je potegnula k Sv. Kristofu v laškem okraju. Iz Zidanega mosta je zavila v decembru 1902 na Kranjsko in se je klatila po Dolenjskem pod raznimi imeni.

Na Dolenjskem je začela krasti in je bila obsojena januarja leta 1903 pod imenom Lucija Pavlič v Mokronogu na 1 mesec.

Pod imenom Pavlič je bila junija 1903 v preiskavi zaradi ponovne tatvine v Novem mestu.

nika, ki ga je strogo sodil radi vseh dokazanih in nedokazanih kurjih tatvin.

Grajske krave sem oskrboval in dobro se mi je godilo, dokler niso prišli zidarji in začeli prezidavati marof in grad. Od krav me je pustil Štefan k zidarjem, katerim sem najprej stregel. Kazal sem veselje ter zanimanje za zidarsko obrt. Oskrbovala je celo razveselilo, ko sem mu zaupal, da bi rajši ostal pri zidarjih, nego pri kravah. Preskrbel mi je v Zagrebu zidarskega podjetnika, kjer sem se naučil vsega, s čimur pošteno preživljam sebe in družino.

Skoraj bi bil pozabil povedati, da me je spremenil Štefan Kosulja po onem spopadu in odščipu konice nosa iz mladega Podboja v vražjega Gosaka. Ta priimek mi bo ostal in ne srdim se nanj. Hvala Bogu, Majki božji bistrički, že rajnemu Štefanu ter onemu grajskemu gosaku, ki mi je odkljunil konec nosa in me zaznamoval do groba, ker sicer bi bil sigurno končal življenje pod krvnikovo roko!

*

„Mist bal“.

Od Maribora proti Dravski dolini pa se zaupane mu ovčice obče priljubljeni ter spoštovani gospod župnik. V prirojeni mu gostoljubnosti rad popelje gosta v cerkvene gorice. Vsakdo se čudi vinogradu, kako je lepo negovan in krepkega lesa. Pri pogledu na močno trto vprašujejo nepoučeni, odkod vzame župnik toliko gnoja pri sicer skromnem gospodarstvu, da mu trs tako bujno prospeva ter bogato rodi. Gospod že čita posetnikom take pomisleke kar z obraza in pojasnjuje, da sta cerkvena viničarija in njen prospeli odvisna od vsakoletnega »mist bala«.

»Mist bal« — čuden izraz in kedo bi ga naj razumel brez razlage.

G. župnik je koj pripravljen, da poda med radostnim smehljanjem vsa

nadaljna pojasnila z naslednjimi doživljaji:

»Ko sem prišel na tole faro, sta bila gospodarstvo in vinograd v precej zanemarjenem stanju. V mojem žepu je bilo komaj toliko cvenka, da sem vsaj nekoliko izboljšal borni položaj okrog župnišča in po njivah.

Na glavni vir cerkvenih potreb, na vinograd, niti misliti nisem smel, ker je bila blagajna cerkve brez denarnih sredstev za izboljšanje vinograda.

Tuhtal in gruntal sem, kako bi se dokopal do gnoja za tako opasno propadajočo trto. Moje temeljito razgrbanje za dvig na polju vinogradništva le ni bilo zastoj. Iz kaplanske dobe na siromašnem Kozjaku na levem bregu Drave mi je priskočil na pomoč pri-povedovani doživljaj, ki je prepodil koj pri prvi preizkušnji vse pomisleke radi preskrbe cerkvenega vinograda s prepotrebno življensko hrano.

Ko nastopi župnik faro, mu radi storijo župljani kako uslugo.

Tako sem tudi jaz romal od enega boljšega kmeta do drugega in sem jim razlagal, da bo cerkveni vinograd čisto usahnil, če ne bo temeljito pognojen. Gruntarji so uvideli nujnost izboljšanja. Vsak je izrekel pripravljenost za voz gnoja, samo naj župnik oznani, kdaj ga naj zvozijo k vinogradu. Enoglasno mnenje je bilo, da bi bil dovoz najlažji s sanmi v debelem zimskem snegu.

Enkratne gnojne pomoči sem si bil siguren in do stalne bi me naj povzdignil že površno namignjeni recept iz čas kaplanovanja.

Začetkom februarja ob najugodnejšem sanincu sem poprosil s prižnice, naj izpolnijo premožnejši ta in ta dan že pred meseci dano obljubo.

Kmetje so držali besedo. Kmalu popoldne dogovorjenega dne je bilo več nego dovolj polnih sani mastnega gnoja tukaj spodaj pri viničariji.

Darovalci niso poslali hlapcev kot voznike, ampak so prišli sami z naj-

lepše opremljenimi, očeđenimi in spočitimi konji.

Med vsemi dvovprežnimi sankami so bile samo ene z enim mršavim klju-setom in last revnega bajtarja. Koj na prvi pogled ni bilo kmetom po godu, da se je prišutil in vrnil med nje kočar s cigansko vprego. Dajali so si glasnega duška nevolji in so zbadali od vseh strani ubogega gretarja, ki je stal ponižno poleg suhljatega kobilšeta.

Iz vsakdanjih zbadljajev so se rodile psovke in tedaj mi je nekaj pošepnilo, da naj preizkusim zasnovani načrt.

Postavil sem se ob stran opsovanega kajzarja in začel hvaliti njegovo suholjavo mrho. Trdil sem, da poznam ozmerjano žival. Tičijo v njej tolike hirostne zmožnosti, da bi prekosila v dirkanju s polnimi sanmi gnoja tukaj zbrani najboljši konjski par.

Po teh pripombah in zagovorih navadne konjske crke so bili kmečki vozniki prepričani, da uganjam šale. Ker sem le vztrajal pri svojem, so bili vsi zato, da dirkajo navkreber do vinograda. Nemogoče je, da bi se poskusili vsi naenkrat. Zadostuje, če se požene v dir s konjsko šklebedro samo en par. Če bi že tega premogla, pa bodo pripeljali vsako leto na ta dan isto količino gnoja kakor tokrat. Tudi za to so bili brez mojega dodatka, če zgubim stavo, ostanem brez vsake obveznosti.

Stavo smo napravili pravomočno s posegom v roke. Kmetje so odbrali izmed svoje srede najbolj iskri par konj.

Obe sani so spravili v dirkalno smer na hribček proti vinogradu.

Predno sta pognala voznika, sem spomnil koprneče radovedneže na nemškega potopisnega pisatelja Karla Maja. Razlagal sem jim, da je imel tudi on, ko se je klatil po Turkestanu in Balkanu, mršavega žrebca, kateremu je bilo ime Ri = veter. Ako mu je položil v skrajni sili roko pod uho in mu zaklical trikrat Ri, Ri, Ri, se je spustil v tak dir, da ga ni dohitel sam hudir.

Novomeški sodnik je šele prav prepoznal tatinsko potepenko. V Novem mestu so ji dokazali, kedo in od kod da je.

Haniko so na novomeškem sodišču fotografirali in poslali sliko v domači kraj, kjer so vsi potrdili, da je izsledena res Ivanka Bratuša.

Opisani najdbi Hanike sta hitro sledili — oprostilni sodbi za Franca in Marijo Bratuša. Obema so še pred izpustitvijo na svobodo pripeljali hčerko mimo okna na kaznišniški celici v Mariboru in Begunjah. Starša sta otroka koj prepoznala.

Marija Bratuša je bila izpuščena 17. septembra 1903, Franc 18. septembra 1903.

Franc Bratuša v kaznišnici.

Značilno za Fr. Bratuša je, da je bil v kaznišnici povsem miren in delaven. Dne 1. avgusta ga je prišla obiskat v kaznišnico sestra njegove žene. Povedala mu je, da je Hanika vstala od mrtvih.

Ko je Bratuša zvedel, da se je hči oglasila, je napisal v kaznišnici lastnoročno s črnim in v precej lepi pisavi in slovenščini drugo resnično izpoved, v kateri zanika vsa prejšnja priznanja, radi katerih je bil obsojen. Vso kričdo valj na orožnike, ki so mu pretili, ga

tepli in mu obljubljali vse mogoče olajšave, če se uda in prizna.

Dobesedno pravi, da so hoteli imeti orožniki Haniko živo ali mrtvo. Žive jim ni mogel pokazati, jih je pač nalagal z umorjeno in njenimi zadnjimi preostanki v peči in na kompostu.

Sam tudi pravi, če sem govoril žandarjem laži in izmišljotine, so mi verjeli vse. Ako sem pa trdil, da ne vem o izginulem otroku prav nič, je že bil ogenj v strehi. Značilne so te-le Bratuševe besede:

»Jaz sem radi tega tako lažnivo obstal, ker sem si mislil, da je boljše tukaj na tem svetu po nedolžnem kazni trpeti, kakor pa hudodelstvo storiti in se potem tukaj pokoriti in še na veke trpeti.«

Svoji ženi je pisal iz kaznišnice leta 1902 v Begunje pismo, v katerem jo je lepo prosil odpuščanja, ker jo je potisnil po nedolžnem v največjo nesrečo.

Žena mu je odpisala, da mu je že odpustila radi Boga, če bo le tudi njemu odpustil Bog.

Zoget prosta.

Marija Bratuša je tudi v kaznišnici zatrjevala odločno svojo nedolžnost. Jokala je neprestano. Ko so jo izpustili, je že bila skoraj

slepa in jo je po izpustitvi mariborski rešilni oddelek prepeljal v Gradec na očesno kliniko. Stroške za zdravljenje v Gradcu je morala poravnati občina Rogaška Slatina okolič, kamor je bil Fr. Bratuša pristojen in so odvedli tjakaj po obsodbi staršev njuna dva otroka Franca in Marijo. Za preskrbo otrok je utrpela očetova pristojna občina precej stroškov, katerih ji kljub dreganju na mini-strska mesta ni hotel povrniti nihče.

Marija Bratuša je umrla 17. II. 1907 na naduhi in je bolehalo do smrti na očeh.

Fran Bratuša je baje prejel odškodnine 600 kron. Za ta denar si je kupil koč z malim posestvom v Savinjskem v župniji Makole. Bil je tih ter miren človek, ki je malo govoril. Opravljal je tudi kmečka čevljarska dela.

Umrl je vsled kapi 31. XII. 1930.

Druga njegova žena Jera, rojena Lepej, še sedaj živi na njegovi kočariji.

Ivana Bratuša, ki je bila kriva vsega opisane zla, še živi. V Judenburgu na Zg. Štajerskem je odpadla od katoliške vere 11. IX. 1918, a se je zopet pokatoličila 9. XI. 1919, ker se je 16. XI. 1919 v Leobnu poročila z Ignacom Mohorko.

*